

STAROŚĆ JAKO WARTOŚĆ. RELACJE MIĘDZYPOKOLENIOWE¹

ZAWADA ANNA

Abstract

The stage of old age has been always of interest to the next generations. Everyone, especially as they get older, starts to think in which moment of life the old age starts, what its sense is and whether the old age can have its positive sides.

The role and position of elderly people in society is also important as only in favourable environmental conditions the man is able to go through their old age calmly. Mutual relationships between the younger and the older generations are also important. Hence the question appears: Is there a generation dialogue which could be an occasion to transfer by seniors their experience and traditional values to young people, or is there a clear intergenerational controversy?

In the paper a discourse has been taken up on the opinion of young people on the questions set.

Key words

Elderly people. The old age. Value. Generation gap.

Starość to najbardziej zróżnicowana faza życia człowieka. Można zaryzykować stwierdzenie, że tyle mamy sposobów starzenia się, ile ludzi w danym społeczeństwie. Zatem problemy okresu starzenia się winny być rozpatrywane wielowymiarowo - w różnych aspektach.

W aspekcie biologicznym starzenie się rozumiane jest jako pojawiający się wraz z wiekiem proces, który polega na stałym zmniejszaniu się aktywności biologicznej organizmu.

Starzenie się psychiczne oznacza zachodzące zmiany w zakresie zapamiętywania, uczenia się, myślenia, umiejętności analizy i syntezy, motywacji, emocji oraz zdolności psychosomatycznych.

Z kolei starzenie się społeczne można rozważać z dwóch punktów widzenia. Pierwszy aspekt dotyczy subiektywnego postrzegania procesu starzenia się przez jednostkę.

W drugim aspekcie rysuje się problem odbioru oraz akceptacji osób w podeszłym wieku przez dane społeczeństwo.

W społeczeństwach współczesnych zwanych ponowoczesnymi lub postmodernistycznymi, które hołdują młodości, witalności, użyteczności, starość postrzegana jest jako bezwartościowy okres życia – biorący, smutny, cierpiący.

Tymczasem starość otwiera nowe możliwości, gdyż jest to nie tylko czas refleksji nad swoim dotychczasowym życiem, ale równocześnie szansa na bycie użytecznym, dalszy rozwój i twórczą aktywność. Starość jest więc wartością, zadaniem moralnym dla samego seniora i młodego pokolenia.

¹ The old age as a value. Intergenerational relationships

Brak zrozumienia, niechęć między młodymi a seniorami, niejednokrotnie bardzo skomplikowane wzajemne relacje, to zjawisko aktualne dla każdego okresu. Zawsze bowiem będzie tworzyła się przepaść między tymi, którzy inaczej myślą, mówią, postępują. Zatem mówiąc o konflikcie pokoleń winno się mieć na uwadze nie tyle wiek chronologiczny i biologiczny, co raczej wzajemne relacje junior-senior, senior-junior, preferowany styl życia, przejawiane postawy, zachowania.

Czy w świecie, w którym eksponowany jest kult młodości oraz styl życia nastawiony na wartości konsumpcyjno-materialne, prestiżowe, starość może być pozytywna? Czy można mówić o dialogu pokoleń będącym okazją do przekazania młodym przez seniorów swojego doświadczenia, mądrości życiowej, tradycyjnych wartości?

Odpowiedzi na te pytania, przynajmniej w pewnym zakresie, mogą dostarczyć opinie studentów, wśród których przeprowadzono badania sondażowe. Badania, które (z konieczności skrócone²) zaprezentowane zostały w niniejszym artykule przeprowadzono w listopadzie i grudniu 2009 roku na grupie 160 studentów Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej na Wydziale Humanistyczno-Społecznym.

W kwestionariuszu ankiety zastosowano pytania otwarte, założono bowiem, iż w ten sposób respondenci nie ulegną jakiegokolwiek sugestii, a otrzymane odpowiedzi będą wyłącznie ich własną opinią.

Badani studenci byli w wieku od 20 do 22 lat i reprezentowali w szczególności gminę miejską (51,9%) oraz wiejską (40%). Tylko dla 13 osób (8,1%) środowiskiem zamieszkania była gmina miejsko-wiejska.

Analiza wyników badań wykazała, iż studenci starość i człowieka w podeszłym wieku postrzegają przede wszystkim w aspekcie społecznym.

Starość to dla nich przede wszystkim:

- okres odpoczynku, dysponowanie dużą ilością wolnego czasu, który można wykorzystać na realizację swoich zainteresowań, pasji, dokształcanie się na Uniwersytecie Trzeciego Wieku, spotkania ze znajomymi, podróżowanie – 102 (63,8%) wskazania,
- babcia i dziadek darzący swoich wnuków uczuciem, miłością; to mądrość życiowa babci i dziadka, która przekazywana jest wnukom celem uchronienia ich przed podejmowaniem niewłaściwych decyzji, to również dojrzałość duchowa – 38 (23,75%) wskazań,

²Autorka żywi jednak nadzieję, iż mogła dokonać pewnych uogólnień, aby obszerny materiał empiryczny nie spowodował wrażenia niespójności z wyciągniętymi wnioskami.

- faza życia, w której ludzie w podeszłym wieku winni podzielić się z młodym pokoleniem nabytą przez lata wiedzą, przekazać im wartości rodzinne, religijne, moralne, humanistyczne, kulturowe i społeczne – 26 (16,25%) wskazań.
- smutek, cierpienie, samotność – 26 (16,25%) wskazań,
- potrzeba obcowania z drugim człowiekiem – 19 (11,88%) wskazań,
- pogodny, radosny okres dla tych, którzy mają rodzinę, są zdrowi, aktywni – 6 (3,75%) wskazań,
- brak szacunku dla starszego pokolenia – 1 osoba.

161 wskazań dotyczyło starości w aspekcie biologicznym. Starość biologiczna to (podano według kolejności wskazań):

- choroby wieku starczego,
- niepełnosprawność fizyczna, często również intelektualna,
- utrata urody, zmieniony wygląd – zmarszczki, siwe włosy, przygarbiona postawa ciała, zmiany na skórze,
- nieunikniony etap życia,
- lekarstwa, instytucje opieki zdrowotnej.

Starość psychologiczna w opinii studentów to odnowa duchowa, zwiększona religijność, wyciszenie, a nade wszystko rozważania nad swoim dotychczasowym życiem.

„ (...) możemy podsumować całe swoje życie; jeśli nie jesteśmy z niego zadowoleni, to jest to ostatni moment, aby coś w nim zmienić”.

(studentka, lat 20, pedagogika)

Z kolei starość socjalna rozumiana jest jako uzależnienie od pomocy innych osób ze względu na obniżającą się sprawność psychofizyczną oraz złą sytuację ekonomiczną.

W otrzymanych wynikach badań uwagę zwraca fakt, iż młodzież nie łączy starości wyłącznie z biologicznym procesem zniedołężnienia, ubytkiem sprawności fizycznej, licznymi chorobami wieku starczego, osamotnieniem, cierpieniem. Znaczny odsetek młodych ludzi dostrzega w tej fazie życia pewne zalety i wartości, do których zalicza między innymi dużo wolnego czasu, który można zagospodarować według własnego upodobania, aktywność na rzecz rodziny czy społeczności lokalnej, dojrzałość duchową, doświadczenie i mądrość życiową, z których może korzystać młode pokolenie.

Taka postawa do starości niewątpliwie jest wynikiem znajomości podstawowych kwestii dotyczących starości, z którymi studenci mają okazję zapoznać się w ramach takich przedmiotów, jak: polityka społeczna, praca socjalna. Nie bez znaczenia jest również fakt, iż znaczny odsetek respondentów (głównie z gmin wiejskich) wychowuje się w rodzinach

wielopokoleniowych lub zamieszkuje w pobliżu swoich dziadków. Obecność dziadków w codziennym życiu dorastającej młodzieży to możliwość poznania problemów ludzi starych czy starzejących się, jak również niwelacji do rozsądnych granic lęku przed starością.

„Mimo tego, że starość kiedyś nadejdzie, to nie kojarzy mi się źle, ponieważ wyobrażam sobie, że za kilka lat będę podobna do mojej babuni. Będę piekła ciasta świąteczne i pomagała wnukom w miarę swoich możliwości”.

(studentka, lat 20, pedagogika)

Na wykształcenie się właściwej postawy wobec ostatniej fazy życia może mieć również wpływ praca w wolontariacie na rzecz osób starszych. Jednak w przypadku badanej młodzieży ten czynnik należy pominąć, ponieważ na 160 przebadanych osób tylko 1 studentka była wolontariuszką w domu pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku.

Z badań wynika, że młodzież zwalnia siebie z obowiązku udzielania pomocy osobom starszym, potrzebującym. Nie ma zupełnie mowy o szeroko rozumianej pomocy sąsiedzkiej czy wolontariacie. Młodzi ludzie skłonni są nieść pomoc co najwyżej najbliższej rodzinie, a nie osobom obcym, nawet jeśli są to staruszkowie z najbliższego sąsiedztwa.

Nie są jednak przeciwnikami przekazywania przez osoby starsze, a w szczególności swoich dziadków, tradycyjnych wartości, doświadczenia życiowego.

60% (96) studentów podało, że starość posiada takie cechy, których brakuje młodości. I to właśnie te cechy chcieliby posiadać: mądrość życiowa, rozwaga, trzeźwość oceny sytuacji, dystans do wielu spraw, bezinteresowność, sprawiedliwość, uczciwość.

Przykładem wybrane wypowiedzi charakterystyczne dla tej grupy respondentów:

„Chciałabym nauczyć się od osób starszych, jak zachować się w różnych trudnych sytuacjach życiowych. Mądrości życiowej nie nauczymy się bowiem z żadnych książek”.

(studentka, lat 20, pedagogika)

„Chciałabym nauczyć się od osób starszych uczciwości i sprawiedliwości. Szczególnie teraz, gdy ogólnie świat nie jest sprawiedliwy i uczciwy. Osoby starsze, w przeciwieństwie do młodych, nie są z tym pogodzone. Przyzwyczajone są do innych idealów”.

(studentka lat 20, pedagogika)

„Niektórzy ludzie starsi robią wiele rzeczy bezinteresownie troszcząc się przy tym o innych. W dzisiejszych czasach mało jest ludzi, którzy robią coś dobrego dla innych. Wydaje mi się, że chciałabym nauczyć się właśnie bezinteresowności”.

(studentka, lat 20, pedagogika)

40% (64) studentów uważa, że od osób starszych młode pokolenie może nauczyć się samowystarczalności, szacunku dla drugiego człowieka, radości życia, cierpliwości, religijności i wytrwałości, której tak bardzo brakuje młodym ludziom.

Badania dowiodły, że dziadkowie wpływają wychowawczo na swoich wnuków, rozmawiają z nimi na różne tematy, a w szczególności przekazują wnukom swoje doświadczenie, rady, pomagają rozwiązać różne problemy.

Ponadto dziadkowie uczą swoich wnuków (podano według kolejności wskazań): zaradności, przekazują im tradycje świąteczne, cierpliwości, poszanowania drugiego człowieka, uczciwości, wytrwałości, oszczędności „(...) *ponieważ żyli w czasach, gdy brakowało wszystkiego*”.

Mimo, iż młodzież docenia mądrość życiową ludzi starszych, a w szczególności swoich dziadków, ceni ich za życiową zaradność, to jednak znakomita większość (141 osób co stanowi 88,1%) uważa, że kontrowersja międzypokoleniowa jest nieunikniona. Zdaniem badanej populacji ludzie starsi nie chcą zaakceptować zachodzących zmian, odstają od rzeczywistości, wielu nie nadaża za postępem technicznym. Wypracowali sobie swoją własną filozofię życiową, żyją przeszłością, są konserwatywni, preferują tradycyjne wartości, wśród których szczególną rolę odgrywają wartości religijne, moralne, wartości życia (radość życia, zdrowie), allocentryczne, socjocentryczne. Z kolei młodzi ludzie preferują wartości materialne, przyjemnościowe, prestiżowe. Myślą innymi kategoriami, często naruszają tradycyjne normy, preferują wolne związki, co nie znajduje poparcia u osób starszych. Mają inne spojrzenie na politykę, wychowanie, religię. Kościół dzisiaj dla wielu młodych ludzi stał się po prostu instytucją, do której czasami się chodzi (zazwyczaj w czasie świąt). Zdaniem tej grupy studentów konflikt musi się zaznaczać i „(...) *trwać będzie aż do końca świata, ponieważ ma charakter koła. Osoby, które są młode też wejdą w wiek podeszły a razem z nim w konflikt z młodymi*”.

Równolegle mamy do czynienia z konfliktem dążeń. Studenci podali, że młodzi dążą przede wszystkim do osiągnięcia dóbr materialnych (wskazana jest ich wysoka jakość), pieniędzy, kariery, sukcesu, prestiżu społecznego.

Tylko 19 (11,9%) studentów podało, że konflikt międzypokoleniowy jest wyłącznie wtedy, gdy nie ma wzajemnego szacunku i tolerancji. Niezgodność w niektórych sprawach życia społecznego, rodzinnego - ich zdaniem- trudno byłoby nazwać konfliktem. Jak jest miejsce na życzliwą dyskusję, zrozumienie, taki konflikt może mieć wymiar twórczy, ponieważ mogą rodzić się nowe pomysły, rozwiązania.

Zatem wzajemne zrozumienie, szacunek i wspólne uznanie pewnych nadrzędnych wartości, które każdy powinien respektować, to główne antidotum na tradycyjnie pojęty konflikt pokoleń.

Wyniki uzyskane w toku badań umożliwiają sformułowanie pewnych dezyderatów:

1. W programach kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji powinna być uwzględniona edukacja gerontologiczna, na pewno zdobyta wiedza przyczyniłaby się do obalenia stereotypów dotyczących człowieka starszego i starości oraz wykształcenia pozytywnych postaw wobec tej kategorii osób³.
2. Należy tworzyć pedagogikę dialogu, wzajemnego zrozumienia i dobrych relacji między generacjami.
3. Młodzież winna być wychowywana z uwzględnieniem obopólnego szacunku, pomocy nie tylko tej materialnej, ale głównie emocjonalnej.
4. Ważne jest, aby propagować międzypokoleniową współzależność, solidarność, przyczyniając się tym samym do niwelacji występujących aktualnie różnicowań między młodą a starszą generacją. Działania takie powinny być prowadzone na szeroką skalę w środowiskach lokalnych (znaczącą rolę oprócz instytucji oświatowych mogłyby odgrywać lokalne media i prasa).
5. Należy zachęcać młodzież do pracy w wolontariacie na rzecz osób starszych. Obcowanie ze starszym człowiekiem znacząco wpływa na wzrost poczucia solidarności międzypokoleniowej i zapobiega ekskluzji społecznej seniorów.

Bibliografia

Zawada A. (2009). O potrzebie kształcenia gerontologicznego wśród dzieci i młodzieży.

W: „*Wychowanie na co dzień*” nr 4-5.

Zych A.A. (2009). *Przekraczając smugę cienia. Szkice z gerontologii i tanatologii*. Katowice: Wyd. „Śląsk”.

Address of author

Dr Anna Zawada

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie

ul. Bielska 62

43-400 Cieszyn

E-mail: anna.zawada@us.edu.pl

³ A.Zawada: O potrzebie kształcenia gerontologicznego wśród dzieci i młodzieży. W: „*Wychowanie na co dzień*” 2009, nr 4-5, s. 8.